

NASLOV: Hana Arent i banalnost zla: Filozofska analiza kroz svedočenje Borivoja Matića; interdisciplinarni čas nastave filozofije, istorije i građanskog vaspitanja

AUTORI: Maja Keskinov, Vesna Kostić, Oliver Mičić, Ivan Karadarević

ISHODI UČENJA: učenik će biti u stanju da: objasni pojam „banalnosti zla“ u filozofiji Hane Arent i poveže ga sa problemom individualne odgovornosti u okviru represivnih sistema; analizira lično svedočenje Borivoja Matića kao istorijski izvor, uz uočavanje njegovog značaja i ograničenja; razume osnovne karakteristike nacističkog logorskog sistema i mehanizme dehumanizacije; kritički razmatra odnos poslušnosti, odgovornosti i moralnog rasuđivanja u ekstremnim istorijskim okolnostima; razvije empatiju, sposobnost etičkog prosuđivanja i argumentovane rasprave o moralnim dilemama; poveže iskustva Drugog svetskog rata sa savremenim društvenim i digitalnim kontekstima (mediji, govor mržnje, pasivnost).

UZRAS: 16 - 18 godina, treći i četvrti razred

TRAJANJE: dva školska časa (2 puta 45 minuta)

POTREBAN MATERIJAL I OPREMA: video svedočenja Borivoja Matića, kratki izvod iz knjige "Ajhman u Jerusalimu", biografske beleške o Hani Arendt, laptop, projektor

KORIŠĆENI IZVORI (svedočenja itd.):

Original: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn45399>

Edit: <https://youtu.be/cv1TOI22704>

SCENARIO ČASA

PRVI ČAS

1. UVODNI DEO (15 minuta)

Aktivnost nastavnika:

- Kratko upoznavanje učenika sa biografijom Hane Arendt (1906–1975), jevrejsko poreklo, bekstvo iz nacističke Nemačke, život u emigraciji i delo "Ajhman u Jerusalimu".
- Uvod u pojam „**banalnosti zla**“ kao oblika zla koji ne proizlazi iz mržnje, već iz nepromišljenosti, ne-mišljenja i birokratske poslušnosti, uz problemska pitanja: Može li običan čovek počiniti veliko zlo? Da li je slepo izvršavanje naređenja moralno opravdanje?

2. GLAVNI DEO ČASA (25 minuta)

Aktivnost nastavnika:

- Razgovor sa učenicima o pojmu istorijskog izvora: Šta je istorijski izvor? Da li su lična svedočenja pouzdan izvor istorije? Razlika između udžbeničkog narativa i ličnog svedočenja.
- Kontekstualizacija svedočenja Borivoja Matića: hapšenje, deportacija, boravak u logorima Mauthausen i Gusen, prisilni rad, dehumanizacija i oslobođenje.
- Gledanje pažljivo odabranog video-odlomka svedočenja.

Zajednička analiza:

- Učenici prepoznaju i identifikuju primere slepe poslušnosti u logoru, kao i dehumanizacije.
- Diskutuju kako se ideja "banalnosti zla" ogleda u ponašanju logorskih čuvara i administracije.

3. ZAVRŠNI DEO (5 minuta)

Podela učenika u grupe, svaka grupa priprema kratku prezentaciju (do 5 minuta) za sledeći čas, fokus je na razumevanju, povezivanju i ličnoj refleksiji.

1. GRUPA – Istorijski kontekst

Zadatak:

Istražite istorijski i lični kontekst svedočenja Borivoja Matića i pripremite kratko izlaganje koje pokazuje kako se istorijske okolnosti odražavaju na sudbinu pojedinca.

Fokus analize: godina i mesto rođenja Borivoja Matića; porodična i društvena situacija pre Drugog svetskog rata; okolnosti hapšenja i deportacije; šta svedočenje govori o svakodnevnom životu „običnih ljudi“ u okupiranom društvu; kako lična priča pomaže razumevanju šireg istorijskog konteksta rata.

Ključno pitanje: Kako se „velika istorija“ prelama kroz život jednog čoveka?

2. GRUPA – Život u logoru

Zadatak:

Analizirajte uslove života u koncentracionim logorima Mauthausen i Gusen na osnovu svedočenja Borivoja Matića.

Fokus analize: uslovi smeštaja i ishrane; radne obaveze i prisilni rad; odnosi između zatvorenika (razlike, hijerarhije, privilegije); kazne, torture i svakodnevno nasilje; primeri u kojima se „banalnost zla“ pojavljuje u rutinskim, svakodnevnim postupcima čuvara i sistema.

Ključno pitanje: Kako svakodnevna rutina može postati sredstvo nehumanosti?

3. GRUPA – Mehanizmi potčinjavanja i banalnost zla

Zadatak:

Istražite na koji način sistem proizvodi poslušnost i potčinjavanje, i kako se u tom procesu gubi lična moralna odgovornost.

Fokus analize: uloga hijerarhije, naređenja i discipline; strah, konformizam i navikavanje na nasilje; odnos između pojedinca i sistema; kako Arendt objašnjava „ne-mišljenje“ kao osnov banalnosti zla; primeri iz svedočenja koji ilustruju ove mehanizme.

Ključno pitanje: Da li je moguće biti odgovoran čak i kada „samo izvršavaš naređenja“?

4. GRUPA – Savremene paralele i kritička refleksija

Zadatak: Povežite pojam „banalnosti zla“ sa savremenim društvom i iskustvima koja su bliska mladima danas.

Fokus analize: pasivno posmatranje nasilja ili nepravde; govor mržnje i dehumanizacija u medijima i na društvenim mrežama; digitalni konformizam, anonimnost i odgovornost; primeri iz svakodnevnog života (škola, internet, društvo); šta znači lična odgovornost u savremenom kontekstu.

Ključno pitanje: Kako danas prepoznamo i sprečavamo banalnost zla?

DRUGI ČAS

1. UVODNI DEO (5 minuta)

Aktivnost nastavnika: nastavnik daje uputstva za prezentaciju učeničkih zadataka, vremensku dinamiku i teme radnih grupa

Aktivnost učenika: Učenici se pripremaju za izlaganje i organizuju materijal.

2. GLAVNI DEO ČASA (20 minuta)

Grupne prezentacije učenika (4 × 5 min): Istorijski kontekst; Život u logoru; Mehanizmi potčinjavanja i banalnost zla; Savremene paralele i kritička refleksija.

Aktivnosti nastavnika: Usmerava izlaganja, po potrebi postavlja pitanja, podstiče preciznost i povezuje prezentacije u smislenu celinu.

3. ZAVRŠNI DEO (20 minuta)

Diskusija i refleksija (vođeni razgovor):

- Koja je razlika između odgovornosti i poslušnosti?
- Da li je moguće da neko čini zlo, a da toga nije svestan?
- Kako sistem utiče na moralne odluke pojedinca?
- Da li je „banalnost zla“ istorijski fenomen ili stalna društvena opasnost?
- Da li bismo danas mogli ponovo videti "banalnost zla"?
- Kako se banalnost zla može prepoznati u digitalnom okruženju (širenje dezinformacija, govor mržnje, „samo deljenje“, algoritmi)?

Aktivnost učenika: Učenici argumentovano iznose stavove, povezuju istorijski primer sa sopstvenim iskustvom i savremenim društvom.